

Šindelář, Pavel

Mongolové a příbuzná etnika

In: Šindelář, Pavel. *Etnografie Číny*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014, pp. 48-64

ISBN 978-80-210-7049-3; ISBN 978-80-210-7052-3 (online : Mobipocket)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/130590>

Access Date: 31. 03. 2025

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Mongolové a příbuzná etnika

Mongolové (蒙古族 *Měnggǔ zú*)

alternativní označení: Khatso (Yunnan)

populace: 5 981 840 obyvatel

výskyt v ČLR: AO Vnitřní Mongolsko, Liaoning, Jilin, Heilongjiang, Xinjiang, Qinghai, Hebei, Henan

výskyt mimo ČLR: Mongolsko

jazyk: mongolština

- R altajské
- V mongolská

OBR. 14

OBR. 15

Mongolové patří vedle Tibetanů, Ujgurů, Mandžů a Huiů mezi pět klíčových národnostních skupin novodobé Číny. Disponují vlastní autonomní oblastí Vnitřní Mongolsko (内蒙古自治区 *Nèiménggu zìzhìqū*) s hlavním městem Hohhot (呼和浩特 *Hūhéhàotè*), která byla ustanovena jako úplně první AO 1. května 1947 ještě před založením samotné ČLR (1949). Celkový počet obyvatel ve Vnitřním Mongolsku je 24 700 000, ovšem mongolské etnikum zde tvoří pouze 17 % populace celého regionu (Hanové 79 %). Při celkovém počtu necelých 6 milionů na území ČLR tvoří 9. nejpočetnější etnickou menšinu v zemi. Překvapivým se může zdát fakt, že v Mongolsku samotném žije jen poloviční množství etnických Mongolů (necelé 3 miliony) než v čínském Vnitřním Mongolsku.

Mongolština, kterou v porovnání například s mandžuštinou hovoří stále poměrně velká část čínských Mongolů (cca 2,7 miliónu), je jazyk altajské jazykové rodiny a mongolské skupiny. Mongolský jazyk se dělí do mnoha dialektů, přičemž jejich klasifikace se různě liší. V ČLR je pro místní mongolské obyvatelstvo oficiálně přijímáno dělení na 3 hlavní dialektové skupiny: jihomongolské (chakhar, ordos, baarin, khorchin, kharchin, alasha), ojratské (kalmyčtina) a barag-burjatské dialekty. Ty ještě doplňuje hlavní dialekt chalcha, kterým hovoří většina obyvatel státu Mongolsko. I v etnicky mongolských oblastech ČLR je základním kamenem jazykového vzdělávání výuka standardní čínštiny a povinnost ji používat existuje nejen ve školách, ale i v úředním styku. Mongolština je v Číně zapisována vlastním písmem, odvozeným od staroujgurského písma (podobně jako písmo mandžuské). Písmo je hláskové a zapisuje se směrem dolů, zprava doleva. V Mongolsku se pod vlivem Sovětského svazu zavedla pro přepis mongolštiny azbuka, která přetrvala dodnes.

Dějiny mongolské etnické a politické přítomnosti na území čínské říše jsou dlouhé a komplexní. Číňané a Mongolové i všichni jejich kočovní předchůdci a příbuzní spolu po dlouhá staletí sdíleli společný prostor u severních hranic říše, v němž probíhal vzájemný obchod, boj, spolupráce, politická vyjednávání i vzájemné míšení a asimilace. Nejslavnější kapitolou mongolských dějin se stala éra Mongolské říše 13. a 14. století. Ta vládla v okamžiku svého vrcholu 22 % světové souše se 100 milióny obyvatel. Mongolská říše vznikla roku 1206, kdy Temüdzin sjednotil rozdrobené mongolské kmeny a prohlásil se „nejvyšším vládcem“ – Čingischánem. Právě on započal epochální expanzi, při které byla dobytá Čína, Střední Asie, Persie, Kavkaz i východní Evropa. V letech 1260 až 1264, v době Chubilajchánova nástupu na trůn, proběhla válka o dědictví, jejímž následkem se říše rozdělila na čtyři nezávislé celky. Jedním z nich byla dynastií Yuan (元朝) ovládaná říše (1271–1368), rozkládající se na území Číny, Mongolska a jižní Sibíře. Yuanští císařové drželi rovněž titul velikých chánů, který je nadřazoval vládcům ostatních částí mongolské říše. Dynastii založil vládce východní části mongolské říše, veliký chán Chubilaj, který postupně do roku 1279 dobyl jihočínskou říši jižních Songů a přisvojil si titul čínského císaře. Jeho následovníci byli v roce 1368 poraženi a vypuzeni etnicky čínskou nástupnickou dynastií Ming do oblasti dnešního samostatného Mongolska.

Mongolové jsou jako stepní národ tradičně pastevcí a prosluli coby vynikající jezdcí na koních. Mongolští pastevcí dříve žili v typických mobilních kočovnických obydlích – plstěných jurtách. Vršek jurty deštníkového tvaru lze kvůli ventilaci otvírat, celý stan lze snadno rozebrat a transportovat. Po první polovině 20. století spousta pastevců ukončila svůj kočovný způsob

života a usadila se v domech jurtovitého tvaru z hlíny a dřeva se dvěma nebo třemi místnostmi, jako v ostatních částech země.

Podobně jako v jiných pasteveckých oblastech jsou základem mongolské stravy hovězí a skopové maso a také mléčné výrobky. Neodmyslitelnou součástí stolování je slaná čaj s mlékem (*suutei tsai*) nebo *kumis* (kvašený nápoj z kobyliho mléka). Sušený dobytčí trus používají Mongolové v bezlesých stepích jako důležitý zdroj paliva. V pasteveckých oblastech v zimě Mongolové nosí kožichy lemované hedvábím nebo jinou látkou, v létě pak volný bavlněný šat s dlouhými rukávy. Mongolský oděv je většinou rudý, žlutý nebo tmavě modrý. Přepásává se červenou nebo zelenou šerpou a muži i ženy nosí na opasku křesadlo, tabatěrku a nůž na krájení masa ve zdobené pochvě. Běžnou obuví jsou vysoké plstěné boty. Muži i ženy nosí v zimě kuželovité pokrývky hlavy nebo hedvábné či látkové turbany. Dívky nosí vlasy rozdělené a ozdobené dvěma velkými korálky, akátem, korálem a nefritem.

O povaze Mongolů se dovídáme, že jsou srdeční a upřímní. Jsou pohostinní k cestovatelům a nabízí jim přespání na noc a čaj s mlékem, skopové a mléčné víno. Hosté bývají vyprovázeni velmi přátelsky.

Mongolové jsou dnes monogamní, dříve byly dva nejčastější způsoby, jak získat ženu – práce pro její rodiče (v případě, že ženich nebyl schopen nabídnout majetkovou kompenzaci rodině budoucí ženy naráz) nebo únos. Svatby byly dříve domlouvány rodiči a důležitou otázkou byl majetek a postavení obou rodin.

Hlavním náboženstvím je buddhismus tibetského typu, původní náboženské představy byly šamanistické a některé z těchto původních prvků byly převzaty do nově příchodního buddhismu. Nalezneme zde v malé míře i islám a křesťanství. Mongolové věřili ve šťastná a nešťastná znamení a podle tradice byly nejohroženější skupinou děti, proto někdy dostávaly jména jako „Bezejmenný“ nebo „Ne tento“ nebo byli chlapci oblékáni jako dívky, aby tímto zmátli zlé síly. Umění mělo u Mongolů dříve většinou religiózní funkci a několik významných děl je přičteno Zanamazarovi, prvnímu Džebcundampa Chutuchtu. Zajímavou částí muzikální tradice je takzvaný alikvotní hrdelní zpěv. Mezi nejslavnější literární díla mongolského národa patří *Tajná historie Mongolů*, za zmínku také stojí neobyčejně populární *Epos o chánu Geserovi*. Verše a písně byly, jak se dá v nomádské kultuře očekávat, předávány převážně ústně.

Nádam je mezi Mongoly neobyčejně populární svátek pořádaný zpravidla uprostřed krátkého a horkého mongolského léta. Slaví se napříč všemi mongolskými komunitami v regionu a jeho nejdůležitější částí jsou tradiční sportovní zápasy ve třech disciplínách souvisejících s mongolskou válečnickou historií. Tzv. „tři mužské hry“ (*erijn gurban nádam*) se skládají ze závodu v jízdě na koni ve volné stepi, lukostřelby a tradičního zápasu. Každoročně se na ně sjíždějí nejrychlejší jezdci se svými koňmi, nejlepší střelci z tradičního luku a nejsilnější zápasníci ze všech *ajmagů*, aby poměřili své síly v mužném zápase. V mongolském zápase se utkává velký počet zápasníků ve vyřazovacím turnaji o devíti nebo deseti kolech. Zápas je bez časového omezení a prohrává ten, kdo je donucen protivníkem dotknout se země. Zápasníci nosí dvoudílný oděv sestávající z těsné vesty (*zodog*) a krátkých kalhot (*šúdag*). Každý má osobního trenéra-povzbuzovače (*zasúl*), který po třetím, pátém a sedmém kole zpívá vítěznému zápasníkovi oslavnou píseň. Vítězové jednotlivých kol jsou titulováni čestnými tituly odvozenými z mongolské a buddhistické mytologie: sokol (*načín*), jestřáb (*charcaga*), slon (*zán*), garuda (*garid*), lev (*arslan*). Dostihy jsou krátké sprinty na 2 kilometry, nebo delší jízda napříč stepí (15–30 km). Jezdci jsou velmi mladí chlapci ve věku od 5 do 12 let. Lukostřelby se mohou, na rozdíl od předchozích disciplín, účastnit muži i ženy. Muži střílí 40 šípů na vzdálenost 75 metrů, ženy jen 20 šípů na vzdálenost 60 metrů. Největší nádam se koná v Ulánbátaru během národního svátku 11.–13. července, ale na mnohé další, různě veliké i docela malé, lze narazit také leckde ve Vnitřním Mongolsku (Hohhot, Baotou, Odos, Ulánhot), ale i v Gansu, Qinghai nebo v Xinjiangu.

Literatura:

- Atwood, C. P. (2004). *Encyclopedia of Mongolia and the Mongol empire*. New York: Facts On File.
- Bulag, U. E. (1998). *Nationalism and hybridity in Mongolia*. Oxford: Clarendon Press.
- Bulag, U. E. (2002). *The Mongols at China's edge: History and the politics of national unity*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- Crossley, P. K. – Siu, H. F. – Sutton, D. S. (2006). *Empire at the margins: Culture, ethnicity, and frontier in early modern China*. Berkeley: University of California Press.
- Sneath, D. (2000). *Changing Inner Mongolia: Pastoral Mongolian society and the Chinese state*. Oxford: Oxford University Press.
- Williams, D. M. (2002). *Beyond great walls: Environment, identity, and development on the Chinese grasslands of Inner Mongolia*. Stanford: Stanford University Press.

Daurové (达斡尔族 *Dáwò'ěr zú*)

alternativní označení: Dahur, Daghor, Dahhuer, Takanerh

populace: 131 992 obyvatel

výskyt v ČLR: Vnitřní Mongolsko, Heilongjiang, Xinjiang

výskyt mimo ČLR: Mongolsko, Ruská federace, Kazachstán

jazyk: daurština

- R altajská
- V mongolská

Daurové jsou jednou z nejmenších etnických skupin v ČLR. Velká část této národnostní menšiny žije v autonomní daurské korouhvi (tradiční administrativní označení prefektur obývaných Mongoly) Morin Dawa (莫力达瓦达斡尔族自治旗 *Mòlì Dáwǎ Dáwò'ěr zú zìzhìqí*) v Čínské autonomní oblasti Vnitřní Mongolsko. Jejich jazyk patří do skupiny mongolských jazyků a zahrnuje tři dialekty dělené dle regionů, v nichž jsou používány – Buteha, Qiqihar (Vnitřní Mongolsko) a Xinjiang. Své vlastní písmo nemají, až do 19. století používali pro záznam vlastního jazyka mandžuskou abecedu.

Teorie o původu Daurů pracují s předpokladem příbuzenství s Mongoly, případně s odkazem na historické kmenové svazy Kitánů. Až do 17. století obývali zejména údolí řeky Amur/Heilongjiang, kde podléhali politickým i kulturním vlivům Mandžů. Ti již jako reprezentanti qingské dynastie porazili v roce 1640 evenckého náčelníka Bombogora, vůdce Evencko-daurského politického svazu. Pod náporem ruské migrace, sílícího politického vlivu ruského carství i aktivity ortodoxních misionářů byli z oblasti qingskou správou přesídleni dále na jih a východ (až do dnešního Xinjangu a Kazachstánu). Daurové během 17. až 19. století sloužili jako důležitý komunikační a kulturní prostředník mezi Čínou a obrovským územím ležícím na sever od Dlouhé čínské zdi. Obchod se zlatem, kožešinami, kovy a léčivými bylinami probíhal skrze jejich území a zprostředkováván byl často právě daurskými obchodníky.

Kromě obchodu se Daurové žijí především zemědělstvím, pěstováním kukuřice, čiroku, pšenice a sóji, chovem dobytka, lovem a rybolovem. Daurové budují často svá obydlí v blízkosti řek. Vesnice jsou systematicky uspořádané a jednotlivá obydlí jsou orientována k jihu, kolem domů jsou pole a zahrady ohraničené plotem z vrbových nebo břízových větví. Typické jsou střechy domů ve tvaru „sledové kosti“. Obývacímu pokoji, respektive ložnici tradičního obydlí Daurů, dominuje pro celou oblast severovýchodní Číny typická vytápěná „postel“ *kang*. Příkladá se do ní většinou ze sousední kuchyně a je dějištěm většiny rodinných aktivit. Nápadným prvkem bývají i zvířecími a florálními

rytinami zdobené závěsné kolébky. Na jejich spodní část věší Daurové rybí nebo zvířecí kosti, které při pohybu vyluzují rytmické zvuky, které dítě uspávají.

Základními pokrmy Daurů jsou ovesná kaše, pohankové nudle v polévce nebo pohanková kaše se srnčím masem. Čaj s mlékem je tradiční každodenní nápoj. Oblíbeným jarním pokrmem jsou dušené výhonky s vepřovým střívkem.

Ačkoliv část Daurů v průběhu dějin konvertovala k mongolské (tedy tibetské) formě buddhismu, většina nadále praktikuje původní náboženský systém, stavějící především na šamanistických postupech. Jde o náboženský model široce rozšířený v etnických skupinách severní altajské jazykové rodiny. Klíčový je prostředník mezi propojeným světem duchů a lidí – šaman, který je schopen provázet duše na cestě do zsvětí, pomáhá nemocným lidem zotavit se a zařikává zlé duchy. Daurský šaman bývá při výkonu obřadu oblečen do velmi okázalého šatu a používá rituální objekty, které ho ochrání před zlými duchy a jeho vlastní silou. Při rituálu tancuje za doprovodu bubnu a uvádí se do stavu transu, ve kterém vykonává zsvětňující cestu. Daurové věří, že přirozená rovnováha světa závisí na zodpovědném vztahu k životnímu prostředí. Nerespektování přirozeného stavu přírody a jejích pravidel může vést ke katastrofě. Pečlivé pozorování chování rostlin, zvířat a přírodních elementů může naopak Daurům pomoci předpovídat budoucnost a potencionálnímu nebezpečí a tragédiím zabránit. Nejvelkolepější slavností Daurů je rituální vítání lunárního roku „A'nie“. Rituál je spojen s očistnou silou ohně: odpalují petardy, před vraty se pálí koňský či kraví trus, dým z ohňů zahalí celou vesnici do kouřové clony. Daurové do ohně hází vařené maso, pečivo a těstoviny a modlí se za zdraví celé rodiny i jejího dobytka a také za dobrou úrodu v nadcházejícím kalendářním roce. Na konci několikadenních oslav rodiče popelem potírají svým dětem čela, aby je udrželi pryč od zlých duchů a nemocí. Nepostradatelnou součástí oslav je i tanec zvaný *hanbo*.

Daurové jsou známí výrobou dřevěných vozů s velkými koly, o kterých se tvrdí, že dokážou „létat po trávě“. Vůz váží 100 kg a kola mají průměr okolo 130 cm, což je velmi výhodné pro jízdu bažinami a pastvinami. Jiným tradičním řemeslem je vyšívaní a výroba nádob z březové kůry. Daurští muži nosí v létě dlouhá roucha vyrobená z tkaniny, v zimě pak oblékají kožešinou lemované roucho, kožešinové kalhoty a kožené čepice. Ženy nosí šaty vyrobené z bavlněného plátna, nejčastěji dlouhé šaty zúžené nahoře a široké dole a na nich kabát bez rukávů, který je zdobený krajkami. Typickým doplňkem tradičního oděvu je klobouk, vyrobený z kůže srnce, lišky nebo vlka.

Daurové pěstují podobné tradiční sporty jako Mongolové, tedy jízdu na koni, lukostřelbu, zápas. Nejtypičtější lidovou zábavou je však daurský pozemní hokej *beikou* (či *boikoo*). Původně se zřejmě místo holí používaly větve a místo puků koňský hnůj. Tento sport je daurskou národní pýchou, jeho původ je spojován s obdobnou zábavou starodávných Kitanů, od nichž se údajně rozšířil do mnoha dalších zemí. Daurové se angažují i v zavádění západního pozemního hokeje do prostředí ČLR, jeden z týmů reprezentujících Čínu v tomto sportu na Olympijských hrách v Pekingu v roce 2008 byl tvořen družstvem z města Morin Dawa.

Literatura:

- Bender, M. – Su, H. (1984). *Daur folktales: Selected myths of the Daur nationality*. Beijing, China: New World Press.
- Humphrey, C. (1996). *Shamans and Elders: Experience, Knowledge, and Power among the Daur Mongols*. Oxford: Oxford University Press.
- Wu, C. (1996). *Daur*. München: Lincom Europa.

Dongxiangové (东乡族 *Dōngxiāng zú*)

alternativní označení: Santa, Sarta, Dongxiangští Huiové, Mongolští Huihuiové
 populace: 621 500 obyvatel

výskyt v ČLR: Gansu (Linxia huiská AP), Xinjiang, Qinghai, Ningxia

jazyk: dongxiangština (též jazyk santa)

- R altajská
- V mongolská (jihovýchodní)

OBR. 16

Dongxiangové jsou blízcí etniční příbuzní s Mongoly. Téměř polovina slovní zásoby jejich altajského jazyka je totožná s mongolštinou. To, co je od nich zásadně odlišuje, je jejich náboženství, tedy islám s poměrně silnými súfijskými vlivy a prvky. Díky nim však pro okolní pozorovatele pro změnu splývají s Hui. Název Dongxiang znamená

„[ti z] východní vesnice“ a kromě označení tohoto etnika se výraz v oblasti používá jako označení pravověrných muslimů, což svědčí o jejich dobré pověsti v regionu.

Původ této menšiny, žijící v převážné většině na území dnešní huiské autonomní prefektury Linxia (Gansu), není zcela objasněný. Obligátně se spekuluje o tom, že jde o potomky Čingischánových bojovníků, usazených na dobytém území střední Číny, kde se postupně promísili s původním obyvatelstvem. Jiná teorie chápe tuto menšinu jako směs více etnických skupin, zejména Huiů, Mongolů a Tibeťanů. Nejpravděpodobnější se zdá teorie o vzniku vlastní identity skrze kontakt se středoasijskými etniky a kulturami, kterým vděčí i za konverzi k sunnitskému islámu v průběhu 13. století.

V minulosti se živilo převážně obchodem a zemědělstvím a to pro Dongxiangy platí dodnes. Nejdůležitějšími pěstovanými plodinami jsou brambory, kukuřice, pšenice, melouny a ovoce jako hrušky či meruňky. Jelikož většina území v provincii Linxia je tvořena spíše suchou půdou a mnohá údolí nemají téměř žádnou řeku, soustředí se většina jejich zemědělské produkce do úrodných údolí podél největších řek v regionu Tao a Daxia. Jsou známí také jako schopní řemeslníci, především tkaním tradičních koberců.

Dongxiangové si staví domy ze dřeva a cihel, které mají uzavřený dvůr. Vybavení domů je poměrně skromné – zahrnuje většinou skříň na oblečení a jídlo, koberce s tradičními vzory na stěnách a čajový servis. Ten nesmí chybět v žádné domácnosti, protože pití čaje je nejdůležitějším každodenním rodinným rituálem a zároveň výrazem pohostinství dongxiangské kultury.

Tradiční oděv mužů se skládal z dlouhé róby a opasku, na němž byla zavěšena dýka a pytlík na tabák. Ženy nosily kabáty s širokými rukávy, které měly vyšívání límce a rukávce. Při slavnostech oblékaly vyšívání šaty a boty s vysokým podpatkem. Vlasy měly zdobené stříbrnými ozdobami. V dnešní době se však jejich oděv neliší od méně výrazného oblečení okolních Huiů, kterému dominuje u mužů malý bílý muslimský klobouček a u žen bílý šátek sahající až na ramena.

Vedle obvyklých muslimských svátků slaví Dongxiangové například svátek Ashoula, připomínající stvoření Evy a Adama. Slaví ho především ženy se svými dětmi a pojmají jej jako příležitost k setkání, ale také jako svátek jídla, jenž má zajistit hojnou úrodu. Typickým znakem Dongxiangů jsou také písně a příběhy předávané z generace na generaci.

Z etnické skupiny Dongxiangů pochází velmi důležitá osobnost, která měla zásadní vliv na podobu islámu a jeho historické role v Číně ve 20. století. Ma Wanfu (马万福, 1849–1934), známý též jako Hajji Guoyuan (果园哈只) byl imámem obce Guoyuan v dnešní provincii Gansu. Studoval v Mekce, kde roku 1888 založil obrodné hnutí Yihewani (伊赫瓦尼). To se poměrně rychle rozšířilo v čínských provinciích Gansu, Ningxia a Qinghai. Šlo o sunnitské, hanafiovské pojetí islámu kritické zejména k v té době populární súfijské praxi a jejím bratrstvům. Ma Wanfu chápal súfismus jako nepůvodní (perský) nános na ortodoxním Muhammadově učení a požadoval obnovu islámu v jeho čisté podobě. Inspirován wahhábovskou reformací vyhlásil proti-asimilační a proti-súfijskou obrodu a kladl velký důraz na četbu Koránu (古兰经 *gǔlánjīng* / 可兰经 *kělánjīng*). Během dunganského povstání (1895–1896; Dungani viz kapitola Huiové) podpořil Ma Wanfu muslimské obyvatelstvo rebelující proti qingské dynastii, následkem čehož byl zajat a jen těsně unikl popravě. Velké podpory se jemu a jeho následovníkům dostalo ze strany politické moci po pádu císařství, a to jak nejprve ze strany místních muslimských *warlordů*, tak později i Koumintangu a následně dokonce i Komunistické strany Číny. Díky její přízni ovládli Yihewani v roce 1953 založenou Čínskou islámskou asociaci (中国伊斯兰教协会 *Zhōngguó yīsilán jiào xiéhuì*). Skrze tuto jedinou povolenou celočínskou organizaci má Ma Wanfuovo pojetí islámu v Číně dodnes značný vliv i přes svoje jinak menšinové zastoupení mezi čínskými muslimy (údaj z roku 1988 hovoří o 21 %). Původní Ma Wanfuovo fundamentalistické pojetí islámu (fundamentalistické ve smyslu požadavku návratu ke kořenům) však získalo v první polovině 20. století více modernistický, nacionálně pro-čínský rozměr, který hnutí dovedl ke spolupráci s čínskými nacionalisty a později i komunisty.

Literatura:

- Chuluu, U. (1994). *Introduction, grammar and sample sentences for Dongxiang*. Philadelphia: University of Pennsylvania, Dept. of Asian and Middle Eastern Studies.
- Wang, W. – Wise, C. – Baric, T. – Black, M. L – Bittles, A. H. (2003). *The origins and genetic structure of three co-resident Chinese Muslim populations: the Salar, Bo'an and Dongxiang*. Springer Verlag.

Bao'anové (保安族 *Bǎoān zú*)

alternativní označení: Bonan, Bonan-Hui, Boan, Paongan

populace: 20 074 obyvatel

výskyt v ČLR: provincie Gansu (autonomní okres Jishishan) a Qinghai

jazyk: bonan

- R altajská
- V mongolská (jihovýchodní)

Bao'anové jsou jednou z nejmenších etnických skupin žijících na území ČLR. Obývají region kolem Žluté řeky na hranicích provincií Gansu a Qinghai. O autonomní okres Jishishan se dělí s dalšími dvěma menšinami – etnickými blízkými Dongxiangy a Salary.

Přes nedostatek historických materiálů se původ Bao'anů nejčastěji odvozuje od mongolských vojenských jednotek usazovaných v oblasti v průběhu dynastie Yuan a Ming. Tito bojovníci, vyznávající islám, měli být pověřeni ochranou čínské říše proti Tibetanům. Jiná teorie umísťuje původní domovinu Bao'anů do oblasti Rebgong v tibetském Amda (okres Tongren v dnešní Qinghaii). Část zdejší populace konvertovala k islámu až v 18. století a po porážce Dunganského povstání přesídlili v souvislosti s celkovou migrací muslimského obyvatelstva směrem na severozápad do své dnešní domoviny. O této teorii by mohla svědčit i etnická a jazyková blízkost k Tuům, kteří zůstali v původní oblasti a praktikují dnes tibetský buddhismus.

Bao'anové disponují vlastním jazykem, který patří do mongolské jazykové větve altajské jazykové rodiny. Velmi blízký je mu jazyk, kterým se hovoří mezi Tui v oblasti Tongren, někdy bývají chápány jen jako dva dialekty téhož jazyka. Vzhledem k dlouhodobému soužití s Hany a Huiy čerpají dnešní Bao'anové slovní zásobu z čínštiny (až 40 %). Čínský jazyk i čínský způsob života a kultura hraje v jejich životě v dnešní ČLR, tak jako v případě mnoha jiných etnických menšin, stále významnější roli.

Bao'anové v úrodných oblastech kolem Žluté řeky kultivují především obiloviny – pšenici, ječmen, pohanku. Pěstují také fazole, kukuřici, brambory a jejich stravu doplňuje vzhledem k většinové příslušnosti k islámu hovězí, skopové, mléčné výrobky, drůbež a ryby. Ve svých pokrmech preferují kyselou a pálivou chuť, a proto jsou ocet a chilli papričky nezbytnou ingrediencí téměř každého jídla. Pečou si chléb a různé druhy placek, například oblíbený smažený *youxiang*. Oblíbenou složkou stravy jsou (tak jako i jinde v tomto regionu) vydatné nudlové polévky s mletým masem a kyselou příchutí.

Tradičně se bao'anští muži odívají do bílých košil s černou vestou doplněných typickými muslimskými kloboučky bílé nebo černé barvy. Během slavností a svátků jsou

odění v dlouhých černých róbách s klopami, pestrobarevnými pásy, vysokými botami z hovězí kůže a s nožem upevněným za pás. V zimě pak většinou nosí hnědé kabáty z kožešin. Ženy tradičně oblékají fialové nebo zelené košile a tmavé látkové kalhoty, při slavnostních příležitostech doplněné o roucha zdobená krajkou. Populární jsou kulaté bílé klobouky se závojem, u vdaných žen barvy černé, u svobodných dívek se závojem zeleným. V současné době však Bao'anové nosí každodenní oděv podstatně civilnější, blízký běžnému oděvu Huiů.

Náboženství i kultura Bao'anů je velmi blízká Dongxiangům a Huiům, s nimiž sdílí životní prostor. Vyznávají sunnitský islám, který má zásadní vliv na způsob jejich života. Hlavními výročními svátky Bao'anů jsou tzv. větší a menší *bajrán*, kdy větší *bajrán* značí třicetidenní půst odpovídající muslimskému Ramadánu a menší *bajrán* slavený 70 dní po velkém koresponduje s oslavou Nového roku. Bao'anská slovesná kultura je poměrně bohatá, s množstvím dochovaných lidových příběhů, básní, písní, přísloví, vtipů, pohádek a legend, které se mezi lidmi šíří ústním podáním a obsahují především odkazy na etnika a také milostné motivy.

Bao'anové jsou po celé Číně proslavení především svou řemeslnou zručností při výrobě tradičních nožů. Na mnoha místech Číny je vlastnění bao'anského nože považováno za znak prestiže a bohatství. Bao'anové se kromě výroby a prodeje těchto nožů živí zejména zemědělskou produkcí, chovem skotu a dřevorubectvím.

Literatura:

- Ma, J., – Zhou, D. (2007). „A Cultural Interpretation of Interactive Relations Among Ethnic Groups in the Hehuang Region“, *Chinese Sociology & Anthropology* 40/1: 34–53.
- Chuluu, U. (1994). *Introduction, grammar and sample sentences for Baoan*. Philadelphia: University of Pennsylvania, Dept. of Asian and Middle Eastern Studies.

Tuové (土族 *Tǔ zú*)

alternativní označení: Monguři (蒙古尔), Monguoři, Tumin, Turen, Bílí Mongolové

populace: 289 565 obyvatel

výskyt v ČLR: Gansu, Qinghai

jazyk: monguorština

- R altajská
- V mongolská
- S mongurská

OBR. 17

Tuové jsou jedním z řady etnik obývajících region Amdo, historicky spojený především s tibetským etnickým živlem. Nejvíce jich v současnosti žije v autonomním okrese Huzhu v provincii Qinghai a v okresech Minhe a Datong v provincii Gansu. Jsou poměrně blízce spřízněni s dalšími dvěma mongolskými etniky obývajícími Amdo – Dongxiangy a Bao'an.

Tuové mají vlastní jazyk, monguorštinu, jenž náleží do altajské jazykové rodiny a je příbuzná s mongolštinou. V rámci tohoto jazyka je možné rozlišit tři významné dialekty (mongghul, mongghuor a mangghuer). Monguorština nemá vlastní písmo, pro zápis Tuové běžně používají písmo čínské či tibetské. V roce 1979 navíc vzniklo speciální písmo pro zápis monguorštiny založené na čínské fonetické transkripci a využívající znaky

latinky. Příliš se ale nevyužívá. Někteří příslušníci tuského etnika hovoří také jazykem bonan (mongolská jazyková větev), wutun (viz box) či shaowa (gannanská tibetština).

Ohledně etnogeneze Tuů se stále vedou vzrušené polemiky. Amdo v dnešní Qinghai je region, kde po staletí docházelo k míšení etnik a těžko dnešní Tuy jednoznačně zařadit jako potomky jednoho z nich. Existují teorie, podle nichž se dá jejich původ vysledovat až k Tuyuhunům, kteří se ve 3. století oddělili od kmenového svazu Xianbei a usadili se v blízkosti jezera Qinghai. Na základě výzkumu mezi samotnými Tuy se ale zdá být pravděpodobnější, že jejich prapředky byli mongolští vojáci, kteří do oblasti poprvé přišli ve třináctém století a začali si brát ženy z místních etnik (Ujguři, Tibeťané a Shatuové). Coby samostatná etnická skupina se Tuové začali profilovat v patnáctém století. Dnešním Tuům koluje v žilách krev mongolská, hanská, tibetská, turkická a qiangská – mix vniklý dlouhodobým potkáváním a míšením národů a kultur v etnicky tradičně velmi rozmanité a neklidné oblasti.

Tuské vesnice jsou těsně semknuté komunity tvořené širšími rodinami. Jeden dům obvykle obývá jedna rodina. Domy se tradičně stavěly z hlíny, kamene a dřeva, byt v současnosti přibývá domů cihlových. Každé stavení je obeháno čtyřmi vysokými stěnami. Pokud se rodina musela rozdělit, dům, kde původně celá žila, připadal nejstaršímu synovi. Rodiče ve stáří většinou žili u syna nejmladšího.

Tuové jsou patriarchální a patrilineární společnost. Ke sňatkům tradičně docházelo různými způsoby, jež zahrnovaly vzájemnou dohodu budoucích manželů, dohodu mezi rodinami ženicha a nevěsty, únos či prodej nevěsty. Mladí hoši a děvčata ovšem společně vypomáhali, např. s pastvou dobytka, prací na poli či sbíráním dřeva na otop, a to až zhruba do dvaceti let. Bylo tedy běžné, že mladí lidé vytvářeli vztahy a sexuálně žili ještě před svatbou.

Nevěsty byly velmi často starší než ženichové, někdy až o deset let – neprovdané dívky byly v rodině nejcennějšími pomocnicemi, takže ji opouštěly o něco později než chlapci. Ideálním věkem pro první sňatek bylo 15–25 let u chlapců a 14–19 let u dívek, nicméně první sňatek nebýval vždy posledním. Docházet mohlo k rozvodům a občas se praktikovalo i mnohoženství (zejména pokud první manželka nedokázala dát manželovi syna).

Velmi zajímavou institucí je *daitiantou* – „sňatek s nebesy“ či „sňatek s kamenem či skálou“ (praktikovaný v Minhe a Huzhu), kdy je dívka po dovršení osmnácti let v předvečer nového roku sezdána se skálou či horou. Může posléze žít životem vdané ženy a mít milence, dokonce i mít nemanželské děti. Tato instituce přežívá mj. i proto, že řada mladých mužů vstupuje do buddhistických klášterů.

Náboženský život Tuů reflektuje jejich košatě rozvětvené kořeny a je poměrně jedinečnou směsí původních animistických a šamanských tradic, tibetského buddhismu

i čínského taoismu. Patrně nejsilnějším náboženským proudem je právě tibetský buddhismus, nicméně ve většině vesnic vedle sebe existují buddhistické i taoistické svatyně a Tuové uctívali a uctívají i řadu taoistických božstev. Důležitá je instituce šamanů: tzv. „bílé šamani“ mívají na starosti léčení a ochranu jednotlivců a komunity, „černí šamani“ se zaměřují na odvetné zásahy proti lidským i nadpřirozeným nepřátelům.

Podobně synkretičtí jsou Tuové, i pokud jde o významné svátky. S Hany mají společnou např. oslavu Čínského nového roku, Svátku dračích člunů, Svátků středu podzimu aj., z nichž nejdůležitější je samozřejmě Lunární nový rok. Přejali také tibetské buddhistické svátky.

Řada tradičních oslav je spjata s koloběhem ročních období a zemědělskými aktivitami. Do šestého měsíce, kdy končí ty nejintenzivnější práce na poli a zároveň panuje přívětivé počasí, spadá řada svátků a aktivit, kdy se lidé shromažďují a vesměs především relaxují a baví se (花儿会 *Huā'ér huì* – Svátky květinových písní, závody na koních, soutěže v lukostřelbě, výlety do hor atp.). S ročními a přírodními cykly souvisí i jeden z nejvýznamnějších svátků vůbec – oslava sklizně Nadun. Tento svátek začíná zhruba v polovině července, pokračuje až do první poloviny září a bývá zmiňován jako nejdéle trvající svátek na světě.

Ač původně pastevcí, už ve čtrnáctém století začali Tuové postupně přecházet na převážně usedlý, zemědělský způsob života, přičemž chov dobytka pro ně zůstal sekundárním zdrojem obživy. Mezi pěstovanými plodinami jsou především různé odolnější druhy obilí, brambory, případně ředkve, lilky, papriky, česnek aj., v závislosti na konkrétním regionu (např. v Minhe panují pro zemědělství příznivější podmínky než v Huzhu). Tuové nepatří mezi nejvyhlášenější řemeslníky, ovšem jsou tradičně zruční ve zpracování vlny. Nejsou ani příliš zdatnými obchodníky, většinu obchodu v oblasti obstarávali Hanové a Huiové. V současnosti mezi Tuy přibývá migrujících a námezdních dělníků.

Základem jejich kuchyně jsou moučné výrobky (chléb, placky, koláče, nudle), brambory a maso. V oblibě mají i mléčný čaj a jedním z jejich typických produktů je obilná pálenka *mingzhan*. Tuové jsou proslulí svou pohostinností, své hosty tradičně zvou na jídlo o pěti chodech a samozřejmě je ochotně nalévají výše zmiňovanou pálenkou.

Tradiční tuský oděv je obvykle bavlněný či vlněný a zejména u žen velmi zdobný (obohaceny vyšivkami s květinovými motivy, korálky, váčky, rolničkami, šerpami atp.). Typické jsou pro ženy tzv. duhové rukávy (Tuové duhu vnímají jako spojnicí mezi nebem a zemí a jsou někdy nazývaní „lidem duhy“). Ženy také na hlavě nosí tradiční pokrývky nazývané *niudar*. *Niudarů* je řada typů, jež se liší zejména v závislosti na regionu. Ženy i muži často nosí klobouky s širokou, bohatě vyšívanou krempou.

Ačkoli Tuové jsou do značné míry svébytnou skupinou, badatelé v posledních letech čím dál častěji upozorňují na to, že jde zároveň o etnikum velmi heterogenní. Zdaleka ne všichni Tuové hovoří monguorsky, nehledě na problematické vymezení samotné monguorštiny, mezi jejímiž jednotlivými dialekty jsou natolik významné rozdíly, že by se nejspíš hodilo mluvit spíše o různých blízce příbuzných jazycích. Jak upozorňuje Janhunen, národnost Tu byla vymezena v podstatě negativně – tedy jako místní obyvatelstvo v oblasti Amdo Qinghai, které je *nehanské*, zároveň se *nepočítá* mezi Tibeťany a *nevyznává* islám. Dá se tedy očekávat, že v rámci kategorie Tu existuje řada výrazných regionálních rozdílů a specifik. Ha Mingzong poukazuje na fakt, že efektivnější a rozumnější je zkoumat historii konkrétních klanů, neboť Tu coby jednodité, homogenní etnikum je v podstatě umělý, realitě neodpovídající konstrukt.

Jazyk wutun (čínsky 五屯话), je smíšeným jazykem vzniklým pravděpodobně splýváním čínštiny, tibetštiny, bao'anštiny a mongolštiny. Má asi 2 000 rodilých mluvčích, které oficiální čínská etnická klasifikace zahrnuje pod kategorií Tu. Žijí ve dvou vesnicích (horní a dolní Wutun) v prefektuře Tongren provincie Qinghai. Obě vesnice byly jako v případě mnoha jiných v tomto regionu dlouhá staletí pod kontrolou mongolských vojenských posádek a čínskou státní správou byli proto jejich obyvatelé považováni za etnické Mongoly. Oni sami se však spíše identifikovali s tibetskou kulturou a tibetským etnikem. Řada teorií se snaží vznik zvláštního dialektu vesnic Wutun vysvětlit: například příbuzností se starým dialektem východočínského města Nanjing (bez vysvětlení možné migrace), nebo konverzí sichuanských Huiů k tibetskému buddhismu a jejich přesídlení do Qinghaie (opět bez vysvětlení okolností a motivací). Dochovaly se historické dokumenty, které existenci wutunské komunity dosvědčují nejpozději od roku 1585.

Literatura:

- Janhunen, Juha (2008). *Wutun*. München: Lincom Europa.
- Janhunen, Juha – Lionel Ha Mingzong – Joseph Tshe dPag rNam rGyal. (2007). „On the language of the Shaowa Tuzu in the context of the ethnic taxonomy of Amdo Qinghai“. *Central Asiatic Journal*, 51/2: 177–195.
- Limusishiden – Stuart, K. (1998). *Huzhu Mongghul folklore: Text & translations*. München: Lincom Europa.
- Schram, L. (1970). *The Monguors of the Kansu-Tibetan frontier: Their origin, history, and social organization*. Philadelphia: American Philosophical Society.
- Slater, K. W. (2003). *A grammar of Mangghuer: A Mongolic language of China's Qinghai-Gansu Sprachbund*. London: RoutledgeCurzon.